

- ¹ Martin Heidegger, *Sein und Zeit*, Halle 1927, 404. Heinrich Rickert, *Die Philosophie des Lebens. Darstellung und Kritik der philosophischen Modeströmung unserer Zeit*, Tübingen 1922, 46—49. Husserliana V, Haag 1952, 138—162, zvl. 138—141, 148 a 152. K Husserlově vztahu k Diltheyovi viz pozn. 74.
- ² Jürgen Habermas, *Erkenntnis und Interesse*, Frankfurt a. M. 1968; týž, *Theorie des kommunikativen Handelns*, I—II, Frankfurt a. M. 1981.
- ³ Hans-Georg Gadamer, *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*, Tübingen ²1965, 205—228.
- ⁴ Otto Westphal, *Feinde Bismarcks. Geistige Grundlagen der deutschen Opposition 1848—1918*, München—Berlin 1930. Johann Gustav Droysen, *Briefwechsel*, II, Osnabrück 1967, 970. Ke kritice a deformované recepci Diltheyových myšlenek za nacistické éry souhrnně Christoph Zöckler, *Dilthey und die Hermeneutik. Diltheys Begründung der Hermeneutik als Praxiswissenschaft und die Geschichte ihrer Rezeption*, Stuttgart 1975, 91 n.
- ⁵ Georg Lukács, *Die Theorie des Romans*, Neuwied—Berlin ³1965, 7.
- ⁶ Georg Lukács, *Die Zerstörung der Vernunft*, Berlin 1955, 329—350. I. S. Kon, *Kritický nástin filozofie dějin 20. století*, Praha 1963, 83—110. Jürgen Kuczynski, *Studien zu einer Geschichte der Gesellschaftswissenschaften*, IV, Berlin 1976, 148—171.
- ⁷ Alfons Degener, *Dilthey und das Problem der Metaphysik*, Bonn—Köln 1933. René König, *Emile Durkheim zur Diskussion. Jenseits von Dogmatismus und Skepsis*, München 1978, 154 n., 172—175. Hermann Nohl, *Stil und Weltanschauung*, Jena 1920; týž, *Die ästhetische Wirklichkeit*, Jena 1935. Rudolf Unger, *Weltanschauung und Dichtung*, Zürich 1917; týž, *Literaturgeschichte als Problemgeschichte. Zur Frage geisteshistorischer Synthese, mit besonderer Beziehung auf Wilhelm Dilthey*, Berlin 1924. O labilitě pojmu struktura ve francouzském strukturalismu srovn. Petr Horák, *Struktura a dějiny. Ke kritice filozofického strukturalismu ve Francii*, Praha 1982.
- ⁸ Otto Hintze, *Über individualistische und kollektivistische Geschichtsauffassung*, Historische Zeitschrift, 1897, 78.
- ⁹ Georg Misch, *Lebensphilosophie und Phänomenologie. Eine Auseinandersetzung der Diltheyschen Richtung mit Heidegger und Husserl*, Darmstadt ³1967.
- ¹⁰ Hans Freyer, *Theorie des objektiven Geistes. Eine Einleitung in die Kulturphilosophie*, Leipzig ²1928; týž, *Diltheys System der Geisteswissenschaften und das Problem Geschichte und Soziologie*, in: *Kultur- und Universalgeschichte, Festschrift für Walter Goetz*, Leipzig—Berlin 1927, 485—500; týž, *Soziologie als Wirklichkeitswissenschaft. Logische Grundlegung des Systems der Soziologie*, Leipzig—Berlin 1930. V Rickertově kritice Diltheyovy filozofie pokračoval Arthur Stein, *Der Begriff des Verstehens bei Dilthey*, Tübingen 1926.
- ¹¹ Hans-Georg Gadamer, cit. dílo. Georg Lukács, *Die Zerstörung der Vernunft*, Berlin 1955, 329—350. Hans-Joachim Lieber, *Geschichte und Gesellschaft im Denken Diltheys*, in: *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 17, 1965, 701—742. Erich Rothacker, *Die dogmatische Denkform in den Geisteswissenschaften und das Problem des Historismus*, Mainz—Wiesbaden 1954.
- ¹² Viz pozn. 32 s poukazy na nejnovější diltheyovskou literaturu. Na tendenci soudobé západoněmecké historiografie znovuoživit zájem o autory, kteří byli v tzv. německém historickém myšlení ignorováni nebo vykládáni konzervativně, upozornil Jaroslav Kudrna, *Ke kritice některých aspektů nejnovější západoněmecké buržoazní historiografie*, in: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, C 28, 1981, 55—75.
- ¹³ Jaroslav Střítecký, *Wilhelm Dilthey. Historické a filozofické zdroje duchovnědné metodologie*, Brno 1980 (strojepis, 251 stran).
- ¹⁴ Jindřich Zelený, *O logické struktuře Marxova Kapitálu*, Praha 1962; týž, *Praxe a rozum. Pojetí racionality a překonání tradiční ontologie v Marxově*

kritice Hegela, Praha 1968; týž, *Studien über Dialektik*, Praha 1975. Milan Sobotka, *Člověk, práce a sebevědomí. Problém práce v německé klasické filozofii*, Praha 1969; týž, *Člověk a práce v německé klasické filozofii*, Praha 1964. Jaroslav Kudrna, *Studie k Hegelovu pojetí historie*, Praha 1964.

¹⁵ K vývoji pojmu dějinnost Gerhard Bauer, „Geschichtlichkeit“, *Wege und Irrwege eines Begriffs*, Berlin 1963.

¹⁶ Co jsem se snažil vyreparovat z Kantových, Diltheyových a dalších textů jako vnitřní možnost, k níž pozitivně tíhne jejich vnitřní rozpornost, našel jsem po ukončení práce formulováno na jiné a mnohem širší (též pozdnější) látce v nejnovější Habermasově knize. I tam se ukazuje změna paradigmat subjektové filozofie v paradigmat komunikace a jednání jako nezbytná. Nutno dodat, že se k tomuto poznání propracovávala buržoazní filozofie těžce, neboť subjektivní myšlení bylo pravým jejím domovem historicky i problémově. Habermas staví na důvěrné znalosti myšlenkového světa frankfurtské školy sociálněvědné, na příkladu Adornovy negativní dialektiky také demonstuje aporie tradiční myšlenkové pozice nejbrilantněji. Jürgen Habermas, *Theorie des kommunikativen Handelns*, I—II, Frankfurt a. M. 1981, srovn. zvl. I, 455—460, 489—534. Filozoficky se pokusil zmíněnou proměnu nejdůsledněji systemizovat Karl-Otto Apel, *Transformation der Philosophie*, I—II, Frankfurt a. M. 1976.